

Розділ третій

Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування

УДК 336.713:336.77

Івіна Ірина Вікторівна

Київський національний університет технологій та дизайну

Науковий керівник: Вергун Антоніна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

СУТНІСТЬ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті висвітлено сутність категорій «кредит», «кредитний механізм», «кредитна політика». Обґрунтована актуальність дослідження кредитної діяльності банківських установ. Наведено авторське розуміння терміну «кредитний механізм». Описано етапи надання банківського кредиту позичальнику, а також шляхи їх мінімізації ризиків, з якими може стикнутися банківська установа

Ключові слова: кредит, кредитування, кредитні операції, кредитний механізм, кредитна політика.

Аналіз останніх публікацій. Питання сутності та функцій кредитування, а також особливостей функціонування кредитного процесу присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних учених, а саме: Гальчинський А. [3], Добриніна А. [5], Криклій О. [8], Малахова, О. [6], Пантелєєва Н. [12], Перзеке Н. [9], Росола, У. [1], Скуратівський В. [11], Трикозенко О. [7], Хмелярчук М. [2], Шелудько Н. [4], Шпак Н. [10] та інші.

Метою статті є дослідження економічної сутності кредитного процесу комерційного банку та пошук шляхів мінімізації ризиків, пов'язаних з кредитуванням.

Вступ та постановка проблеми. Банківська діяльність є важливою складовою економічної діяльності країни, її загального розвитку. У всій сукупності банківських операцій кредитна діяльність займає одне із пріоритетних місць, оскільки доходи від її ведення являються лівовою часткою доходів банку. Сьогодні саме банківський кредит відіграє одну з найважливіших ролей в стимулюванні розвитку економіки.

Кредит – одна з найскладніших економічних категорій, характер об'єктивної необхідності якої обумовлений, з одного боку, становищем та розвитком товарно-грошових відносин, з іншого – такою специфікою її прояву, як поворотний рух вартості.

Необхідність формування ефективної та виваженої кредитної політики будь-яким сучасним банком, враховуючи реальні умови економіки пов'язана, у першу чергу, з важливістю активізації позитивного впливу кредитних відносин на обсяг грошової маси та її структуру. Уже давно доведеним є той факт, що негаразди у функціонуванні кредитної системи прямо впливають на всі економічні процеси. Саме через це сьогодні актуальним є питання щодо пошуку напрямів корегування та удосконалення механізму кредитної політики комерційних банків.

Результати дослідження. За сучасних умов господарювання кредити є невід'ємною частиною економічної системи, взаємозв'язків між її суб'єктами та важливою складовою економічних відносин. На сьогоднішній день кредит супроводжує всі стадії виробничого процесу і сприяє ефективному використанню обмежених ресурсів, а також підвищенню рентабельності виробництва.

У механізмі функціонування кредитної системи України важливе місце посідають комерційні банки, які розгортають свою діяльність в різних секторах ринку позичкового капіталу і є багатофункціональними організаціями. Банки акумулюють основну частку кредитних ресурсів і надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг, включаючи кредитування, розміщення депозитів, розрахункове обслуговування, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти тощо [1]. Сукупність зазначених операцій отримала назву «кредитний механізм».

Значення терміну «кредитний механізм» у більшості випадків описується з врахуванням аналізу організаційних форм, методів і принципів реалізації функцій кредиту в економіці [2]. Звідси випливають такі трактування значення «кредитний механізм» в українській економічній літературі:

– сукупність принципів, організаційних форм і методів, які забезпечують умови реалізації кредитних відносин на практиці [3];

– механізм прояву функцій кредиту в сучасних умовах, а також виявленні основних тенденцій і закономірностей розвитку кредитної системи та її впливу на перебіг відтворювального процесу в умовах трансформаційних змін в економічній системі [4];

– економічний механізм реалізації власності на позичкові ресурси, що виступає в тій чи іншій організаційній формі кредитних відносин [5];

– складовий елемент господарського механізму, що включає принципи кредитування, кредитне планування і розробку кредитної політики [2].

На наш погляд, кредитний механізм комерційного банку – це сукупність взаємопов'язаних прийомів і способів, що забезпечують реалізацію кредитних функцій та кредитних відносин.

Кредитування позичальників вітчизняними комерційними банками здійснюється згідно з чинним законодавством України і відповідно до внутрішнього Положення банку. Основними елементами кредитного механізму є такі: суб'єкти, об'єкти та форми кредитування; порядок надання і погашення позик; система формування кредитних ресурсів та їх резервування; система формування і використання резервів з відшкодування можливих втрат від кредитної діяльності; економічний контроль та нагляд за ходом і результатами кредитної діяльності.

Основна робота з організації процесу кредитування може бути подана у вигляді основних етапів (рис.1). Постійне послідовне дотримання етапів процесу банківського кредитування дає можливість ретельно здійснювати контроль кредитного процесу в результаті чого забезпечувати якість банківського портфелю, а також загальну ефективність роботи банківської установи.

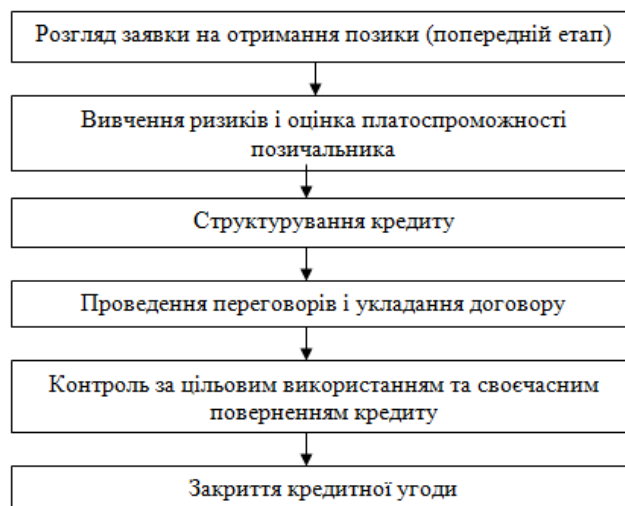

Рис. 1. Етапи процесу кредитування

Механізм здійснення кредитування визначається багатьма факторами, які включають стратегію і тактику банку, кваліфікацію персоналу банку, розміри статутного та власного капіталів, кредитну політику банку тощо. Кредитна політика завжди визначає структуру управління, порядок та правила ведення кредитної діяльності банку. Основною метою кредитування зазвичай вважають забезпечення оптимального рівня прибутковості банку від операцій із надання кредитів. Кредитна політика – це динамічне явище. Динаміка залежить від сформованих соціально-економічних умов у країні та світі. З цього випливає, що кредитна політика періодично повинна коригуватися. Всі зміни в кредитній політиці та її документарному відображенні повинні оперативно доводитися до співробітників.

Політика банку виявляється в ході проведення різних заходів і виражається в особливостях прийняття управлінських рішень щодо здійснення банківських операцій та послуг, що забезпечують цілеспрямованість, рентабельність, надійність і ліквідність банку. На політику банку впливають різні екзогенні та ендогенні фактори [6].

Для того, щоб отримати кредит, потенційному позичальнику слід звернутися до комерційного банку з кредитною заявкою. Вона має включати певний пакет документів, який змінюється залежно від типу кредитування. У даній заявці вказується ціль отримання кредиту, його сума, термін користування та термін погашення, форми забезпечення кредиту. На початковому етапі банк визначає сильні та слабкі сторони потенційного отримувача кредиту. Перш за все, оцінюється ймовірність вчасного повернення та відсотки за користування кредитом. Перелік потрібних документів залежить від характеру кредитної операції і для різних клієнтів він може бути різним.

Після того, як працівник банку вивчив документи, він повинен провести попередню бесіду з потенційним отримувачем кредиту. Слід наголосити, що саме цей етап відіграє велике значення для

остаточного вирішення питання про надання кредиту. Важливою є компетентність співробітника банку, оскільки на етапі бесіди з потенційним клієнтом варто з'ясувати важливі деталі, пов'язані із заявою про отримання кредиту. Ще одним з дуже важливих моментів на цьому етапі є те, що банку варто переконатися у достовірності документів та інформації, на підставі яких вирішується питання про надання кредиту [7].

Кінцевим етапом в механізмі надання банківського кредиту є безпосередньо його погашення. Банк проводить постійний контроль за дотриманням умов кредитного договору. Якщо фінансова діяльність позичальника погіршується або в нього виникають інші суттєві проблеми із законом, то банк приймає цілий комплекс заходів, які забезпечили б йому повернення кредиту. За невиконання або неналежне виконання прийнятих на себе зобов'язань, сторона, яка це допустила відшкодовує іншій стороні всі заподіяні у зв'язку з цим збитки, а також сплачує штрафи, пеню, неустойки, які передбачені кредитним договором або законодавством [8].

Визначення базової відсоткової ставки за кредитами, навколо якої коливається реальна процентна ставка в залежності від ступеня ризику та інших відомих параметрів кредиту, є одним з найважливіших елементів у процесі банківського кредитування підприємств. Процентна ставка повинна встановлюватися на деякому розумному рівні з урахуванням цілого ряду чинників, що впливають на неї [9]. Очевидно, що кредитна ставка повинна встановлюватися на такому рівні, щоб відсотки по кредиту покривали вартість кредитних ресурсів, витрати, пов'язані з діяльністю банку і забезпечували середньобанківський рівень прибутку [9]. Тоді кредитна ставка повинна задовольняти умови:

$$x * D \geq (g + s) * D \quad (1),$$

де x – процентна ставка по кредитах;

D – сума залучених банком ресурсів;

g – середньозважена ставка відсотка, за якою залучаються ресурси банку;

s – відсоток від депозитів, що йде на обслуговування банківської діяльності (розраховується за фактом); або

$$x \geq g + s \quad (2).$$

При цьому необхідно враховувати, що частина кредитних ресурсів банку не працює, оскільки зосереджена на формування обов'язкових резервів [9]. За рахунок цього формула (1) приймає вигляд:

$$x * (1 - R) * D \geq (g + s) * D \quad (3),$$

де R – розрахована фактична середня норма резервів (відношення обов'язкових резервів банку до розміром депозитів);

x – процентна ставка по кредитах;

D – сума залучених банком ресурсів;

g – середньозважена ставка відсотка, за якою залучаються ресурси банку;

s – відсоток від депозитів, що йде на обслуговування банківської діяльності (розраховується за фактом).

Однак банк не може видати в кредит всі наявні ресурси, оскільки відповідно до вимог НБУ, повинен сформувати резерв на відшкодування можливих втрат від кредитних операцій. Формування цього резерву здійснюється в повному обсязі залежно від сум кредитної заборгованості за групами ризику та встановленого рівня резерву (табл. 1) [9].

Таблиця 1

Рівень резерву на відшкодування можливих втрат
за кредитними операціями банків [10, с. 222]

Категорії кредитних операцій	Коефіцієнт резервування (за ступенем ризику)
Стандартна	2 %
Під контролем	5 %
Субстандартна	20 %
Сумнівна	50 %
Безнадійна	100 %

Таким чином, вільні ресурси банку спрямовуються на виконання кредитних операцій та формування резерву на відшкодування можливих втрат від кредитних операцій. Процентна ставка за банківськими кредитами залежить від зовнішніх і внутрішніх для банку факторів. Зовнішні визначаються політикою НБУ, до них відносяться вимоги НБУ щодо формування обов'язкових резервів, норми формування резерву на можливі втрати від кредитування, мінімальна частка власних коштів банку в його пасивах.

Внутрішні фактори залежать від ефективності діяльності самого банку. Вони можуть дати банку конкурентні переваги, дозволяючи опустити мінімально допустиму межу відсоткових ставок за кредитами в порівнянні з іншими банками і розмістити ресурси в умовах спаду ділової активності і низької конкуренції за кредитні ресурси, або отримувати додатковий прибуток від кредитних операцій, втомлюючись процентну ставку по кредитах на середньому рівні.

Основними напрямками стабілізації процесу кредитування на державному рівні можуть бути:

– зміцнення соціально-економічного становища в країні, здійснення цілеспрямованої державної політики у сфері оплати праці і формування доходів населення, соціальної підтримки незахищених верств, піднесення загального рівня життя громадян;

– постійне зміцнення довіри до банківської системи, підвищення ступеня захищеності вкладників і кредит одержувачів [11].

Разом з тим розвиток і підвищення ефективності кредитування неможливі без покращення діяльності самих комерційних банків, що доцільно здійснювати за наступними напрямками:

– необхідно більше диверсифікувати банківські продукти, розширювати їх різноманітність, проводити диференціацію їх якісних характеристик;

– підвищувати класифікацію працівників банку;

– знизити ймовірність кредитування недобросовісних позичальників і зменшити кількість проблемних кредитів, використовуючи при цьому механізми реструктуризації й списання боргу;

– підвищувати фінансову грамотність населення, задля розуміння ризиків і вигоди використання фінансових послуг;

– зменшувати ризики, які виникають при видачі кредитів [12].

Висновки. Кредит є важливим фактором підвищення життєвого рівня населення, зокрема, як один з факторів підвищення ефективності праці. Удосконалення організації кредитного процесу, на наш погляд, пов'язано, насамперед, з наявністю адекватної кредитної політики; розробкою і використанням стандартів організації кредитного процесу. При проведенні дослідження, було визначено, що кредитна політика банку як елемент загальної банківської політики тісно пов'язана з сукупністю стратегічних і тактичних рішень які приймаються в ході реалізації кредитного механізму банку.

Кредитна політика комерційного банку визначає перелік основних цілей і завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації дохідності кредитних операцій та досягнення прийнятної рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування. Визначення базової відсоткової ставки за кредитами є одним з найважливіших елементів у процесі банківського кредитування. Процентна ставка повинна встановлюватися на деякому розумному рівні з урахуванням цілого ряду чинників, що впливають на неї. Кредитна процентна ставка повинна встановлюватися на рівні, що забезпечує банку певну норму прибутку, середню для банківської системи.

Таким чином, процентна ставка за банківськими кредитами залежить від зовнішніх і внутрішніх для банку факторів. Зовнішні визначаються політикою НБУ, а внутрішні фактори залежать від ефективності діяльності самого банку. Разом з тим розвиток і підвищення ефективності кредитування неможливі й без покращення діяльності самих комерційних банків.

Список використаних джерел

1. Росола, У. В. Кредитна політика та аналіз сучасного стану кредитного ринку України / У. В. Росола, Н. І. Щока, М. С. Ярмолук // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Економіка" : збірник наукових праць / гол. ред. Т.В. Черничко. – Мукачево : МДУ, 2018. – Випуск 1(9). – С.181-188
2. Хмельярчук М. І. Кредитний механізм забезпечення макроекономічної рівноваги і стимулювання сталого соціально-економічного розвитку / М. І. Хмельярчук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 1. – С. 268-277. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2013_1_35.
3. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч.-метод. посібник. – К.: Основи, 1998. – 413 с.
4. Шелудько Н. М. Кредитний механізм реалізації інвестиційної політики: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id.
5. Экономическая теория [Электронный ресурс] / Под ред. А. И. Добрынина, Л. С. Тарасевича. – Доступен с: http://knigi-uchebniki.com/ekonomicheskaya-teoriya_781/213-kreditnyyimechanism-s
6. Малахова, О. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком / Олена Малахова // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 101-113.
7. Трикозенко О.Г. Клієнтела як механізм визначення вартості комерційного банку : монографія / О.Г. Трикозенко, І.Г. Брітченко ; за наук. ред. проф. І.Г. Брітченка – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 270.
8. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку [Текст]: монографія /О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008.
9. Модель процентной ставки по инвестиционным кредитам / Н.Б. Перезеке, В.Г. Цивадзе // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 97. – С. 81-84. – Библиогр.: 5 назв. – рос.
10. Шпак Н. О. Фінанси, гроші та кредит [Текст] : навч. посіб. / Н. О. Шпак, Н. Б. Ярошевич, О. Я. Побурко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2018. – 415 с.
11. Скуратівський В. А. Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи : навч.-наук. вид. / В. А. Скуратівський, В. П. Трошинський, П. К. Ситник, А. А. Попок, В. В. Карлова; ред.: В. А. Скуратівський, В. П. Трошинський; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : НАДУ, 2012. – 367 с. – (Б-ка магістра. Серія "Державно-управлінські реформи"). – укр.
12. Пантелєєва Н. М. Диверсифікація банківського бізнесу: стратегії, продукти та технології / Н. М. Пантелєєва // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 22 (11). – С. 83-89.